

EKONOMİ POLİTİK

Erinç Yeldan, 10 Aralık 2014

Bretton Woods'un 70 Yılında Fed Ne Yapsın?

Geçtiğimiz hafta sonu Hacettepe Üniversitesi Bretton Woods toplantısının 70. Yıldönümü üzerine çok önemi bir konferansa ev sahipliği yaptı. Konferans nostaljik bir tarih anısının çok çok üstünde, günümüzün küresel krizine ışık tutan önemli değerlendirmeler ile geçti.

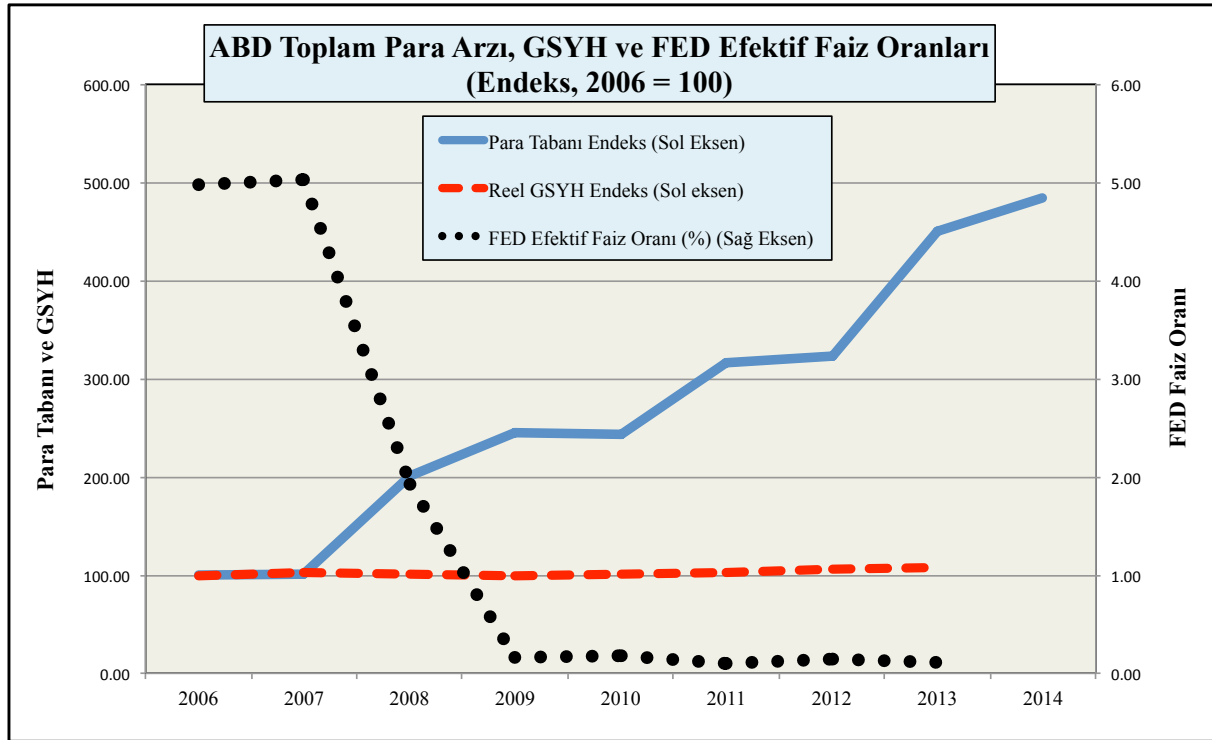
Bilindiği üzere İkinci Dünya Savaşı sonrasında küresel ekonominin yeniden yapılandırılmasını sağlamak amacıyla 1944 yılında kırk dört ülkeden (Türkiye dahil) delegeler ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kentinde bir araya gelmişlerdi. Ana sorunsalı 1930 Buhranı ve dünya savaşları sonucunda artık çökmüş olan dünya para sisteminin yeniden inşası olan *Bretton Woods sistemi* iki ana unsur üzerine kurgulanmıştı: (1) ABD'nin mutlak teknolojik üstünlüğünü sağlayan montaj hattı teknolojisi (Fordizm); ve (2) finansal sermayenin ulusal sınırlar içerisinde denetlenmesi. Bu unsurlardan birincisi yüksek üretkenliğe dayalı üretim artışlarını *sosyal refah devleti kurumları* aracılığıyla geniş talep yaratan orta sınıflar ile paylaşıyor; ikincisi ise tasarruf fonlarının spekülatif kumar masaları yerine sanayide ve istihdamın artırılmasını destekleyen sabit sermaye yatırımlarına yönlendirilmesini amaçlıyordu.

Dünya ekonomisi Bretton Woods sistemi altında insanlık tarihinin en yüksek büyüme hızlarına ulaştı: Öyle ki 1950-70 dönemi *altın çağ* adıyla anılır oldu. Ancak 1970'lerden başlayarak Fordizm tükendi; başta ABD ve kıta Avrupası olmak üzere kar oranları gerilemeye başladı. Bu koşullar altında finansal düzenlemeler ve ulusal denetimler artık sermaye için dayanılmaz bir baskı anlamındaydı. Finansal sermaye, serbestleştirme, kuralsızlaştırma, esnekleştirme ve özelleştirmeler ile birlikte emeğin kazanımları üzerine yoğun bir karşı saldırıya geçti; finansal spekülasyon ve rant sermaye birikimin ana kaynakları haline dönüştü. Kapitalizm kaçınılmaz krizlerini finansal rant oyunları ile aşmaya çabalamaktaydı.

Bu süreçte finans dünyası giderek sanayi ve reel ekonominin gerçeklerinden uzaklaştı; sanal bir değerler sistemi içerisinde spekülatif rant gelirleri üretmeye devam etti. Ta ki 2008'de artık finans dünyasının sanal spekülatif değerler zinciri reel ekonominin gerçekleriyle yüzleşene değin. Dünya ekonomisi 2008/2009'da derin bir krize sürüklendi ve 1930'dan bu yana ilk kez bir bütün olarak, topyekün daralma gösterdi. 20 milyon emekçi küresel işsizler ordusuna katıldı, ücretler geriledi.

Krize karşı geliştirilen yöntem ise gene Bretton Woods sisteminin tozlu raflarından indirilen reçetelere dayandırılmaktaydı: *parasal genişleme*. Amerikan "merkez bankası" Fed hızla varlık satın almaya ve karşılığında da "para basmaya" girişti. Söz konusu müdahalenin boyutlarını daha iyi anlayabilmek için Fed'in satın almış bulunduğu finansal varlık stokunun 3.6 trilyon dolara ulaştığını; bu rakamın da Amerikan milli gelirin yüzde 20'sini aştığını vurgulayalım. Dört yıl içinde Amerika'dan küresel piyasalara aktarılan 3 trilyon dolarlık sıcak para, tüm dünyada faizlerin neredeyse sıfırlanmasına ve çılgın bir borçlanma temposuna dönüştü.

Aşağıdaki grafikte söz konusu operasyonlar sonucunda ABD’de para arzının (para tabanı) nasıl genişlediğini ve Fed faizlerinin de nasıl sıfıra yaklaştığını gözlemleyebiliriz. Ancak bu devasa operasyonun ABD’nin milli gelirine olan etkisinin nasıl kısıtlı olduğunu görebiliyoruz. Parasal genişleme artık ABD milli gelirinde herhangi bir artış getirmemekte, faizlerin sıfırlandığı bu ortamda para politikası anlamını tamamıyla yitirmiş gözükmektedir. Bu durum, konferansın açış konuşmasını yapan Prof Dr **Bilsay Kuruç** hocanın deyişiyle, “bir merkez bankası başkanının hayal bile edemeyeceği bir kabus anlamına gelmektedir”.

Kaynak: Board of Governors of the Federal Reserve System (<http://www.federalreserve.gov/>)

Bretton Woods her anlamıyla tükenmiş, geride kalmıştır. Küresel sermaye ise kendi orta sınıflarını besleyecek yeni teknolojiler ve kurumlar geliştirme çabalarına henüz bir çıkar yol bulamamış durumdadır. Dünya ekonomisi bu koşullar altında küresel krizin sekizinci yılına girmekte; farkında mısınız?

Bilkent Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dekanı, sevgili **Talat Halman** hocamızı kaybettik. Tüm sevenlerine, öğrencilerine sabırlar diliyorum. Işıklar içinde yat sevgili hocam.